

הסברי הפסוקים

פרשת חיי שרה

ת"ת יסדת עז, כיתה א'

פטירת שרה אימנו. דגשים: צדקתה של שרה אימנו. היחס של כל הגויים לשרה אימנו. חשיבותה של מערת המכפלה. 'ואגדלה שמך' – היחס של הגויים לאברהם אבינו (שני דברים אלו מובאים ברמב"ן י"ט: "ונכתבה זאת הפרשה להודיע..."). ההבדל בין אברהם לעפרון (צדיקים מדברים מעט ועושים הרבה ורשעים להיפך).

פרק כ"ג (א) ויהיו¹ חיי שרה – השנים שחיה שרה אימנו. **מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שָׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה** – השנים שחיה שרה אימנו. חישבנו את זה שאם יצחק היה בן 37 בעקידה יצחק, וכשהוא נולד שרה היתה בת 90, אז יוצא שהיא נפטרה בדיוק אחרי עקידת יצחק. הזכרנו שבסוף הפרשה הקודמת למדנו על לידת רבקה וכעת ששרה נפטרה, השמש זרחה לפני שקיעת השמש (ספורנו).

(ב) ונתמת שרה בקרית ארבע הוא חברון² – ולמה קוראים לה קרית ארבע? 3 סיבות: א. היו שם 4 ענקים – אחימן ששי ותלמי ואבא שלהם. ב. לאבא שלהם קראו 'ארבע' (רשב"ם, רש"י ביהושע). ג. שעתידיים היו להיקבר שם 4 זוגות.³ **בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן וַיָּבֵא אֲבָרְהָם** – מאפה? אברהם אחרי עקדת יצחק היה בבאר שבע, לפתע באו וסיפרו לו על פטירת שרה, ישר הוא הלך לחברון. **לְסַפֵּד לְשָׂרָה** – לספר על מעשיה הטובים.⁴ ספדנו לשרה – על שלושת הדברים שהיו באוהלה (שמזכירים את המשכן), ושהתבטלו, על החסד שלה, על התורה שלימדה, על הנביאות שלה, ותיארנו איך שבפטירתה הרבה דברים שהיו בעולם נפסקו. **וְלִבְפֶּתָה⁵** – לבכות אותה, כלומר לבכות עליה (אבע"ז).

(ג) ויקם אברהם מעל פני מתו – מלהיות ליד הגוף של המת (אבע"ז).⁶ עד עכשיו היה אברהם אבינו ליד מיתתה של שרה, וכעת הוא קם והלך לבני חת על מנת למצוא לה קבר. **וַיִּדְבֹר אֵל בְּנֵי חַת לֵאמֹר** – באיזור חברון גרו הצאצאים של חת.⁷ אברהם רוצה דווקא את מערת המכפלה, אך הוא לא אומר להם זאת ישר, כפי שנראה.

(ד) גר ותושב אנכי עמכם – אני אתכם כמו גר, מישהו שבא לכאן מארץ אחרת, ולכן אין לי מקום לקבור את המת שלי (רשב"ם).⁸ אברהם לא אמר רק 'גר', אלא 'גר ותושב', תושב זה הפוך מגר. אברהם רומז להם – באמת אינני גר, כי הארץ הזאת עתידה להיות של זרעי. **תָּנוּ לִי אֶחָזֶת קֶבֶר** – קרקע בשביל קבר. **עִמְכֶם** – נ"ל בשטח שלכם, שהקרקע הזאת תהיה יחד איתכם. **וְאֶקְבְּרָה מְתֵי מִלְפָּנַי** – אקח אותה מלפני על מנת לקבורה (רשב"ם).

(ה) ויענו בני חת את אברהם לאמר לו – הם ענו תשובה על בקשתו.

(ו) ששמענו – תשמע אותנו. **אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנו** – לא רק שאינך גר אלא (רשב"ם) אתה כמו מלך שלנו (ע"פ רש"י שבת קה.). נזכרנו במה שאמרו המלכים לאברהם אחרי שניצח את ארבעת המלכים. ואם כן, אינך צריך לקנות קבר מכספך. **בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ** – בקברים הכי טובים שיש לנו. **קֶבֶר אֶת מֵתָה אִישׁ מִמָּוֹנוּ** – אף אחד ממנו **אֶת קְבָרוֹ לֹא יִקְלָה מִמָּךְ** – לא ימנע מלתת לך. **מִקְבַּר מֵתָה** – בשביל לקבור את מתך. פלאי פלאות, יש לכל אחד מבני חת קבר, שהוא כבר שמור לו, במקום הכי טוב שהכי מתאים לו – והוא מוכן לתת את החלקה הזאת בשביל אברהם אבינו. איזה ערך גדול הם היו מעריכים את אברהם אבינו. ברכת "ואגדלה שמך" מתקיימת (רמב"ן י"ט). ואפילו שהם

¹ הרחבה: כמה שנים חיה שרה אמנו? 127. כמה שנים היא באמת חיה? 37! מאז לידת יצחק. 'ויהיו' גימטריא 37. בעה"ט בשם הזהרה.

² הוספה: קראו לה קרית ארבע, ועכשיו היא נקראת חברון. פשוטו של מקרא.

³ הרחבה: סיפורי סיפורים משבת חי שרה בקרית ארבע. האירוח הנפלא.

⁴ ספורנו: בשביל שרה ולכבדה, כי ההספד הוא כבוד המתים.

⁵ צ"ב למה יש כ' קטנה? בבעל הטורים שבגלל שהייתה זקנה לא בכה עליה הרבה. ואולי כדאי להסביר שאברהם בגדלותו ידע שהעיקר זה העולם הבא ולכן לא בכה עליה הרבה.

⁶ תשע"ה: מלראות את הפנים של המת שלו – של שרה (ע"פ תיב"ע).

⁷ חידה: אפה מוזכרים החתים? בסוף פרק טו.

⁸ הרחבה: בימיהם היה לכל אחד חלקת קבר שמיועדת לנפטרים של משפחתו. בנוסף היה בית קברות שם היו קוברים גרים, הבאים ממקום אחר שאין להם שם חלקת אדמה. אף שאברהם אבינו היה גר הוא מבקש לא להיקבר בבית הקברות הכללי. בני חת מציעים לו להיקבר באחד מהחלקות השייכות לאחד מהמשפחות. אך גם זאת אברהם לא רוצה – הוא רוצה את המקום המיוחד – מערת המכפלה, מקום קדוש, בו קבורים אדם וחווה. כ"ז מפשוטו של מקרא.

⁹ צ"ע למה לא כתוב אדונינו, ובאב"ע "לשון המדבר", ולא הבנתי, שהרי כל השאר מנוסח בלשון רבים? נראה כוונתו שהיה מדבר אחד, שאין דרך שידברו כמה יחד, כמו שנראה כוונתו שם. ואות אחד אמר 'אדוני', ואיני מבין עדיין, למה דווקא במילה הזאת – 'אדוני'.

כל כך העריכו אותו אברהם אבינו חשב על עצמו שהוא רק גר. בגלל שבני חת כל כך כבדו אותו אז הם זכו להירשם פה כל כך הרבה פעמים (10 פעמים¹⁰), תו"ש פ"ח.

(ז) וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ – והוא השתחוה, הוריד ראשו כלפי מטה (אבע"ז). לְעַם הָאָרֶץ – לאנשים החשובים, שהם הנציגים של כל העם שגר בארץ (ספורנו). לְבְנֵי חַת – לשבח ולהודות להם (אבע"ז), כך היו נוהגים בימי קדם.

(ח) וַיִּדְבֹר אֲתָם לֵאמֹר אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם – אם אתם רוצים. לְקַבֵּר אֶת מַתִּי מִלְפָּנַי – שנמצא כעת לפני¹¹. שְׁמַעוּנִי – תשמעו לבקשתי. וּפְגַעוּ לִי – ותבקשו מ... בְּעַפְרוֹן בֶּן צֹחַר – כי זה לא פשוט שאדם יסכים לתת חלקה כל כך חשובה, ולכן צריך לשכנע אותו (ע"פ הרמב"ן).

(ט) וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעַרַת הַמַּכְפֵּלָה – מערה מיוחדת שיש לה בית ועליה עליה¹². 'מכפלה' מלשון 'כפול'. אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצְצָה שְׂדֵהוּ – שמנו לב שאברהם מבקש רק את המערה ולא את השדה. בְּכֶסֶף מְלֵא – בכל הסכום. וַיִּתְּנָהּ לִי בְּתוֹכָם – כשאתם רואים את המכר, על מנת שלא יוכל להגיד אח"כ - לא נתתי (רשב"ם). לְאַחֲזַת קָבֵר:

(י) וְעַפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חַת – הוא היה יחד איתם, ושמע את דברי אברהם (ע"פ ראב"ם). וַיַּעַן עַפְרוֹן הַחַתִּי אֶת אֲבִרְהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חַת – כשהם שומעים. לְכָל בְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ לֵאמֹר – לכל אלו שהגיעו מכל המקומות. כי לשמוע את ההפסדים על שרה אימנו כולם סגרו את כל החנויות ובאו.¹³

(יא) לֹא אֲדַנִּי – לא כמו שאמרת – אתה לא צריך לשלם. שְׁמַעוּנִי – תשמע מה שאני אומר לך. הַשְׂדֵה נְתַתִּי לָךְ – לא רק את המערה, אלא גם את השדה¹⁴. ולא בכסף אלא בחינם. וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר בּוֹ – שבקצה השדה. לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ – ואל תחשוש שאני אגיד שלא הבאתי לך, שהרי כולם רואים שאני מביא לך (רמב"ן). קָבֵר מֵתָךְ – בשביל לקבור (ספורנו). אנו רואים פה שעפרון מכבד את אברהם ולכן הוא נותן לו במתנה, ולא רק את המערה אלא גם את השדה. בהמשך נראה שזה לא בדיוק מכבודו של אברהם אלא דווקא מאהבת הכסף.

(יב) וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲבִרְהָם – אברהם השתחוה לעפרון להודות לו (רשב"ם). לְפָנַי עַם הָאָרֶץ – מול כל האנשים החשובים.

(יג) וַיִּדְבֹר אֶל עַפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם הָאָרֶץ לֵאמֹר – כשהם שומעים. אֵף אִם אֲתָה – אבל אם אתה רוצה לעשות לי טובה (אונקלוס). לוֹ שְׁמַעוּנִי – הלוואי שתשמע למה שאני אומר לך. נְתַתִּי – אני אתן לך כסף (אונקלוס). כֶּסֶף הַשְׂדֵה קַח מִמֶּנִּי – אברהם שמח לקנות גם את השדה, עוד חלקה בארץ ישראל, אך בתשלום (רמב"ן ט'). וְאַקְבְּרָה אֶת מַתִּי שְׂמָה:

(יד) וַיַּעַן עַפְרוֹן אֶת אֲבִרְהָם לֵאמֹר לוֹ – התוכנית של עפרון הייתה לשכנע את אברהם לקבל גם את השדה, להגיד לו כאילו זה בחינם, אך לרמוז לו שישלם על זה סכום גבוה מאוד. עכשיו, אחרי שאברהם רוצה גם את השדה עפרון אומר:

(טו) אֲדַנִּי שְׁמַעוּנִי אָרֶץ – חלקת ארץ ששווה ארבע מאות¹⁵ שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ – בין שני אנשים אוהבים כמונו. מַה הוּא – מה זה? זה ממש לא הרבה, ועל אוהבים כמונו לוותר על סכום כזה. וְאֶת מֵתָךְ קָבֵר – אתה יכול לקבור את מתך בלי לשלם. אם כן, עפרון אומר שאברהם לא צריך לשלם לו. אך מה הוא רומז?

(טז) וַיִּשְׁמַע אֲבִרְהָם אֶל עַפְרוֹן – אברהם שמע למה שעפרון ביקש ושילם לו. והרי עפרון אמר שיקח בחינם? אברהם שמע לרמז שרמז עפרון (רשב"ם), אברהם הבין מזה שעפרון הזכיר את המחיר של המקום, שהוא רוצה לקבל כסף. ביחוד שדה שבאמת לא שווה כל כך הרבה, ועפרון החליט לנקוב בסכום גדול כל כך, זהו רמז לכך שרוצה שאברהם ישלם לו את כל הסכום. וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעַפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דָּבַר בְּאָזְנֵי בְנֵי חַת – פעם השווי

¹⁰ מצאתי רק 9.

¹¹ וצריך כמה שיותר מהר לקבור אותו, שזה לא מתאים שאדם מת איננו קבור (רמב"ן).

¹² הרחבה: הבאתי את הגמרא בעירובין נג. הקראתי את המחלוקת והראתי את הציור שיש שם.

¹³ פתיחה: סיפרתי על מלך שרצה לראות מה המצב בעם שלו, ובשעת הצהרים הלך למסעדה לאכול. הוא ביקש פרגית. בעל המסעדה התלהב שיוכל להוציא ממנו הרבה כסף. הוא אמר לו – אביא לך חוץ מפרגית גם עוד דברים והכל בחינם (הוא יודע שהמלך ישלם), המלך אומר – אני מוכן, אבל אשלם. אומר לו בעל המסעדה: זה אמנם שווה... 3000 שקל (אף שזה שווה 500), אבל אני כל כך אוהב ומכבד אותך שאתן לך בחינם (הוא יודע שהמלך ישלם) – המלך מבין את הרמז והוא משלם לו 3000 שקל. אח"כ רשמנו על הלוח: אברהם, עפרון, אברהם עפרון – כל אחד מה הוא אמר.

¹⁴ הוספה: כי אין ראוי שתעבור בשדה אחרים כשתרצה לקבור, חזקוני.

¹⁵ הרחבה: עפרן בגימטריה 400 (מוסף רש"י).

של הכסף היה לפי המשקל שלו. **אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֲבָר לְסַחַר** – שקלים מאוד משובחים, שגם סוחר שעובר ממקום למקום יוכל להשתמש עם השקלים האלו, כי הם כל כך משובחים שהם טובים בכל מקום בעולם. האם באמת זה המחיר של השדה והמערה? מסתבר שלא, עפרון פשוט רצה לקבל הרבה כסף (ב"מ פז. מובא ברמב"ן ט"ו ע"ש). עפרון כל כך רצה הרבה כסף, שבתחילה הוא הסכים לתת גם את השדה, אך הוא שיער שאברהם לא יסכים לקבל בחינם, וכך הוא יוכל לדרוש ממנו הרבה יותר כסף (אפשרות אחת ברמב"ן ט'). אנו רואים שעפרון מדבר הרבה (דיבורים טובים) ועושה מעט, ואילו בתחילת וירא למדנו על אברהם אבינו שאומר מעט ועושה הרבה.

(יז) **וַיִּקֶם שֵׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמְכַפְלָה** – השדה שליד מערת המכפלה (גור אריה כ"ג:ט'¹⁶) **אֲשֶׁר לְפָנַי מִמְרָא** – ליד ממרא, אפה שהיה גר אברהם (כנלע"ד). **הַשֵּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשֵּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב** – מסביב למערה. כל המקום הזה קם, כלומר – נהיה של אברהם על ידי הקניין.

(יח) **הכל קם... לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה** – לקניין. **לְעֵינַי בְּנֵי חַת** – שכולם ראו זאת. **בְּכָל פְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ** – וכולל כל האנשים שהגיעו מחוץ לעיר (אבע"ז).

(יט) **וְאַחֲרֵי כֵן** – אחרי שאברהם קנה את המקום. **קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעַרַת** – במערת (רד"ק). **שֵׂדֵה הַמְכַפְלָה עַל פְּנֵי מִמְרָא הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן** – התורה מדגישה ששרה נקברה בארץ הקודש (רמב"ן).

(כ) **וַיִּקֶם הַשֵּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ** – השדה והמערה נהייתה שייכת ל**אַבְרָהָם לְאַחֲזוֹת קָבַר מֵאֵת בְּנֵי חַת** – שהם ה**סְכִימוּ**. שאלנו: למה אברהם אבינו בחר לקנות ולא לקבל במתנה? כדי שבטוח עפרון לא יחזור בו. שאלנו: והרי כל הארץ של אברהם אבינו, ולמה הוא צריך לקנות? אמרנו שהארץ עדיין לא לגמרי של אברהם אבינו. וגם כנראה שמקום כזה קדוש צריך לקנות אותו בכסף, כך גם דוד המלך קנה את מקום בית המקדש, וכך גם קנה יעקב את מקום קבורת יוסף.

אברהם שולח את אליעזר לקחת אשה ליצחק. דגשים: הטוב שד' משפיע על אברהם. החשיבות באשה צדיקה. קדושתו של יצחק וקדושתה של הארץ שלא יכול יצחק לצאת ממנה, ההכרה שד' עוזר ויעזור לאברהם אבינו בכל.

פרק כ"ד (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו – הוא חי כבר הרבה מאוד ימים, הגיע לימים רבים (אבע"ז י"ח:י"א)¹⁷. **וְה' בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל** – בכל הדברים – עושר, כבוד, אריכות ימים וגם ב**בֵּן** (אבע"ז) [כפי שאליעזר פירט בפסוק ל"ה]. אך יותר מכל זכה אברהם ב**בֵּן** (בכל = בן בגימטריה)¹⁸. כיון שאברהם כבר כל כך זקן, הוא רוצה שיצחק יתחתן לפני שהוא ימות, והוא רצה לדאוג ליצחק כלכלה צדיקה, שהרי ממנה יהיה עם ישראל, לכן הוא קורא לאליעזר לחפש אשה לבנו (ספורנו ורמב"ן) יכול להיות שהתורה אומרת שאברהם זקן, גם בגלל שלולי כן היה אברהם הולך בעצמו (חזקוני).

(ב) **וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עֲבָדָיו**¹⁹ – אליעזר (תיב"ע). **זָקֵן בֵּיתוֹ** – העבד הכי חשוב בבית שלו, לפעמים זקן הוא ביטוי של חשיבות, ולא דווקא של גיל (ע"פ פשוטו של מקרא). **הַמוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ** – שמחליט על כל הדברים שיש לאברהם. אברהם לא התעסק בכל העניינים החומריים, זה היה תפקידו של אליעזר, מי זה המושל בכל ביתו של אברהם? ראינו בפרק ט"ו פסוק ב' שזה היה אליעזר. **שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכֵי** – שים בבקשה את היד שלך מתחת לירך שלי. זו לא שבועה רגילה, זו שבועה הרבה יותר חמורה, שמי שעובר עליה יש לו עונש חמור (רש"י גיטין לה.)²⁰

(ג) **וְאַשְׁפִּיעַךָ בְּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ** – שבועה בשם ד' היא שבועה חמורה. **אֲשֶׁר** - ש... **לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֹנְכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ** – גר בתוכו. היו הרבה נשים שרצו להתחתן עם יצחק בגלל העושר הגדול שהיה לאברהם (רשב"ם). יכול להיות שהיו גם נשים שבאו לאליעזר ואמרו לו – אם תחתן את יצחק איתנו

¹⁶ אמנם הרשב"ם ועוד מסבירים שהיה כל המקום נקרא מכפלה, אך לפירוש רש"י שהמכפלה זה שם מיוחד למערה נראה כפי שפירשתי.

¹⁷ הסבר נוסף: בא עם כל הימים שלו ולא הפסיד אף יום מתורה ומעשים טובים.

¹⁸ הרחבה: אברהם אמר "מה תיתן לי ואנוכי הולך ערירי", וכמו שביאר שם תיב"ע – כל הברכות לא שוות בלי בן, א"כ הבן זאת הברכה הכי חשובה. ראינו בברכת המזון את "הרחמן... בכל מכל כל". [כ"ז מחוברות מורשה].

¹⁹ הרחבה: שאלתי את התלמידים: מי זה העבד? אני לא מגלה! כולם הצביעו. אמרתי להם – אני מוכן שמישהו יענה, רק שיוכיח לי למה זה הוא. כתוב על העבד שהוא מושל בכל אשר לו", על מי למדנו שהיה מחליט על כל הדברים של אברהם?

²⁰ הסבר נוסף – דרך שבועת העבדים (אבע"ז, רשב"ם חזקוני). צ"ע מה להעדיף.

ניתן לך המון כסף (שוחד). כדי שאליעזר לא יתפתה לקחת שוחד, היה צריך אברהם אבינו להשביע אותו שלא יקח אשה כנענית (ספורנו א').

(ד) פי – אלא (אונקלוס). **אֶל אֶרְצִי** – אל הארץ שבה גרתי – חרן. **וְאֶל מוֹלְדָתִי** – ואל המשפחה שבה נולדתי (רמב"ן ז', רשב"ם ותיב"ע). **תֵּלֶךְ וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק** – למה אברהם לא רוצה אשה מבנות כנען? כיוון שלאנשי כנען היו מידות רעות (רלב"ג), ולמה דווקא הוא רוצה ממשפחתו? כי כמו שיצאו מהם אברהם ושרה, יכול להיות שיהיו עוד נשים צדיקות, וביחוד שמהשושלת הזאת יצאו כל הצדיקים – נח, שם, עבר וכו'. (חוברות מורשה, ע"פ הרלב"ג).

(ה) **וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ הָעֶבֶד אֲוִלִי לֹא תֵאבְדָה** – תסכים **הָאִשָּׁה** – שתיבחר. **לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל הָאֶרֶץ הַזֹּאת** – שהרי למדנו כבר בתחילת לך לך כמה לא קל לעזוב מקום מגורים. **הֲשֵׁיב אָשִׁיב** – ה' השאלה – האם אחזיר את בְּנִי אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יִצְאָתָ מִשָּׁם – שיצחק ילך לגור בחרן.

(ו) **וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ אַבְרָהָם הַשְּׂמֵר לָךְ פֶּן** – תזהר שלא **תָּשִׁיב אֶת בְּנִי שְׂמָה**: [ליצחק לא מתאים לצאת מא"י, הרי יצחק הוא כמו 'עולה תמימה', הוא הגיע לדרגה כזאת גבוהה בעקידת יצחק וכלל לא מתאים שהוא יצא מא"י. נראה גם בהמשך כשהיה רעב ויצחק חשב לעשות כמו אברהם אביו ולצאת למצרים, ד' אמר לו – לך לא מתאים לצאת ממצרים "גור בארץ הזאת"]²¹.

(ז) **ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם** – למה אברהם לא אומר "אלוקי הארץ" כמו לפני כן? מסביר רש"י שאברהם אבינו רומז, שבאותו זמן אנשים לא ידעו שד' הוא אלוקי הארץ וחשבו שהוא רק בשמים, ולא מעניין אותו מה קורה בארץ, רק אחרי שאברהם אבינו התחיל לקרוא בשם ד' אפשר כבר להגיד "ד' אלוקי השמים ואלוקי הארץ" **אֲשֶׁר לְקַחְנִי** – שלקח אותי. **מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלְדָתִי** – ממשפחתי ומארצי²². **וְאֲשֶׁר דָּבַר לִי** – אמר בשבילי²³. **וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי**²⁴ – גם אמר וגם נשבע **לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת** – כמה ד' דאג לי, ובודאי בעז"ה הוא גם יעזור לי הלאה (רשב"ם²⁵). **הוּא יִשְׁלַח מִלְאָכָו** – את המלאך שלו – שליח מיוחד של ד' (בעל הטורים). **לְפָנֶיךָ** – שיעזור לך. **וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנִי מִשָּׁם**:

(ח) **וַיֹּאֵם לֹא תֵאבְדָה** – תסכים **הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי וְנָקִיתָ מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת** – אתה פטור מהשבועה הזאת – מאיזה שבועה? שלא תקח מבנות הכנעני, אך השבועה שלא תשב את בני עדיין קיימת. [לא דננו בשאלה ממי הוא יקח אשה]. **רַק אֶת בְּנִי לֹא תָשִׁיב שְׂמָה** – הדבר הזה הוא הדבר החמור ביותר בעיני אברהם אבינו.

(ט) **וַיִּשָּׂם הָעֶבֶד אֶת יָדוֹ תַּחַת יַרְךָ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה** – על איזה דבר. א. שלא יקח אשה כנענית. ב. שיקח אשה ממשפחתו. ג. שלא יקח את יצחק לחרן (אף שזה לא מפורש כשבועה בלשון הפסוק²⁷).

מעשה החסד של רבקה. דגשים: כוחה של תפילה. מידת החסד המופלאה של רבקה שעוזרת למי שאינו מוכר ועושה זאת מכל הלב ומוכנה להתאמץ הרבה בשביל כך.

(י) **וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמָלִים** – למה עשרה גמלים? על הגמלים היו כל מיני דברים טובים (ספורנו על 'וכל טוב'), שמטרתם לשכנע את המשפחה של האשה לשלוח אותה לא"י (אוה"ח על 'וכל טוב'). **מִגְמָלֵי אֲדֹנָיו** – שרואים עליהם שהם של אדוניו. כיצד? רק להם יש זמם. **וַיִּלְךָ וְכָל טוֹב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ** – הוא החזיק ביד שלו את כל הדברים הטובים שיש לאברהם. איך אפשר להחזיק ביד הכל?! הכוונה לשטר שרשום בו שכל מה שיש לאברהם עתיד לעבור ליצחק. אליעזר רצה להראות את זה למשפחה של האשה המתאימה על מנת לשכנע אותם לשלוח את האשה לא"י. **וַיִּקַּם וַיִּלְךָ אֶל אֲרָם וְנָהָרִים** אל ארץ ארם שנמצאת בין שתי נהרות: נהר פרת (תיב"ע), ואני לא יודע מהו הנהר השני. **אֶל עִיר נְחוּר** – אל חרן העיר של נחור²⁸ אבא של אברהם. הארץ היא ארם והעיר היא חרן (כנלענ"ד).

²¹ הרחבה: סיפרתי על אבא של בנימין דיין שמאז שעלה לא"י מצרפת לא עזב את הארץ אפילו פעם אחת.

²² לא דדקדגו כאן, כי הסברו של רש"י קשה כאן. ואולי עדיף להסביר הכל כמו הרמב"ן. וצע"ב.

²³ צ"ע: הרב יהודה מסביר שרש"י מתכוון שבירך אותי בהרבה דברים טובים. וצע"ב.

²⁴ חידה: אפה ד' נשבע? אחרי העקידה. ורש"י צ"ע.

²⁵ צ"ע: הספורנו והאבע"ז מסבירים שיש כאן תפילה. החלק הארשון הוא שבה ואח"כ תפילה. אך הדבר קשה להסביר לתלמידים, לכן הסברתי כמו רשב"ם. אלא שגם על זה יש לשאול – איך הוא בטוח, אך נראה שאפשר להסביר שמתברר שכך יהיה.

²⁶ תשע"ה: וְאֵם לֹא תֵאבְדָה – תסכים **הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי וְנָקִיתָ מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת** – אתה פטור מהשבועה הזאת – מאיזה שבועה? שתקח אישה משם. אבל עדיין נשארה השבועה שהשבועתי אותך לא לקחת מבנות הכנעני (אוה"ח) רק את בְּנִי לֹא תָשִׁיב שְׂמָה – אל תחזיר אותו לשם, אפילו אם הוא יפסיד אשה ממשפחתי.

²⁷ לכן אומר האוה"ח שזה לא שבועה, אך נראה לי שלרש"י זה כן שבועה, שהרי לדעת רש"י "וניקת משבועתי זאת" זה אומר שיקח אשה מבנות הכנעני (לפחות להבנת הרמב"ן), וא"כ מאי 'שבועתי זאת'? לכן נראה שיש עוד שבועה – שלא ישיב את יצחק.

²⁸ נחור וחרן אותם אותו.

(יא) וַיִּבְרַךְ הַגְּמְלִים – הוא הושיב אותם על הברכיים. לגמל יש שני ברכיים בכל רגל (רשב"ם). הרחבנו קצת על הגמל²⁹ (הסברנו בין השאר שהדבשת זה לא כד מים שהגמל שותה ממנו) **מִחוּץ לְעֵיר אֵל** – ליד **בְּאֵר הַמַּיִם**³⁰ – באר המים נמצאת בדרך כלל מחוץ לעיר, ומידי ערב מגיעים לשאוב מים מן הבאר להשתמש בהם במהלך כל יום המחרת. **לְעֵת עָרֵב** – לזמן שמגיע הערב, הכוונה קצת לפני שקיעת החמה³¹. **לְעֵת צֵאת הַשָּׁאֲבֹת** – בזמן שיוצאות השואבות לשאוב מים. כנראה פעם דווקא הבנות היו שואבות מים, ואליעזר חשב שזאת דרך טובה לחפש ככה אשה ליצחק.

(יב) וַיֹּאמֶר – למה יש שלשלת? כי הוא הרבה בתפילה, כמו ויתמהמה שהתמהמה הרבה. **ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם** – האלוקים של אברהם שדואג לו בכל דבר (נלענ"ד). **הִקְרָה נָא** – בבקשה **לְפָנַי הַיּוֹם** – תמציא לי היום את האשה המתאימה ליצחק. **וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבָרְהָם** – ובכך תעשה חסד עם אברהם.

(יג) הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב – עומד על עין המַיִם – ליד המעיין. **וּבְנֹת אֲנֹשֵׁי הָעֵיר יֵצְאֹת לְשָׂאֵב מַיִם:**

(יד) וְהִנֵּה הַנְּעָר אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיָה הֵטִי – תורידי (ע"פ אונקלוס) **נָא כַּדָּף** – כד זה חמת גדול (פירוש יונתן על תיב"ע), זה היה יותר גדול ממה שלקחה הגר לדרכה. **וְאֲשָׁתָּה וְאִמְרָה שְׂתָה וְגַם גְּמְלֵיךָ אֲשָׁקָה** – שזה מראה על גמילות חסד שלה. **אֵתָה הַכְּתָמָה³² לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק** – זה הוכחה שהיא מתאימה להיות אשה ליצחק. כי אם יש לה מידת גמילות חסד, ודאי כל המידות הטובות יש בה (כל"י). ואני מתפלל ש.. **וְכֵה אֲדַע פִּי** – בנערה הזאת אדע ש.. **עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי** – אליעזר מתפלל שהאשה הזאת – גומלת החסד – תהיה האשה המתאימה. וכיצד ידע? אם היא מהמשפחה של אברהם אז היא בטוח מתאימה, וזה מה שהוא מתפלל כאן – שבאשה הזאת הוא ידע שד' עשה את החסד עם אברהם – כי האשה הזאת תהיה ממשפחת אברהם. יש לשאול: למה אליעזר הולך לבאר המים ולא הולך ישר לבית אברהם ולחפש שם ממפתחו של אברהם (יש להעיר שהמשפחה זו המשפחה המורחבת, כך ראיתי פעם באחד מהפרשנים)? אומר הרמב"ן – כי יכול להיות שהיו עובדים עליו ונותנים לו שפחה שלהם בטענה שהיא מהמשפחה, וכל זה בשביל לקבל את המתנות של אליעזר.

(טו) וַיְהִי הוּא – אליעזר. **טָרַם** – עוד לפני שהוא **פָּלָה לְדָבָר** – סיים את התפילה שלו, תוך כדי שהוא אמר את המילים האחרונות "עם אדוני" (אוה"ח). **וְהִנֵּה רַבְקָה יֵצְאֹת** – לכיוון הבאר. ומי היתה רבקה? **אֲשֶׁר יִלְדָה** – נולדה **לְבְּתוּאֵל בֶּן מְלֶכָה אֵשֶׁת נָחוֹר** – ולא ראומה אשת נחור, בתואל נולד מהאשה העיקרית של נחור (ספורנו). **אֵתִי אֲבָרְהָם** – רבקה היא נכדה של אח של אברהם. **וְכַדָּה עַל שְׂכָמָה** – על הכתף.

(טז) וְהַנְּעָר³³ טָבַת מְרָאָה מְאֹד – נזכרנו באסתר שגם לה היה יופי מיוחד שאינו רגיל, והוא יופי שבא מהמידות הטובות וגמילות החסד. **בְּתוּלָה** – רווקה. **וְאִישׁ לֹא יִדְעָה** – אף אחד לא התחתן איתה (כמו "וידע אדם" – שהסברנו שאדם הכיר, התחתן עם חוה). **וַתֵּרֶד הַעַיִנָּה** – אל המעיין (כמו "ההרה") **וַתִּמְלֵא כַּדָּה וַתַּעַל** – ואז היא עלתה חזרה למעלה. אליעזר כבר רואה על הפנים שלה שהיא אשה מיוחדת, לכן הוא מחליט לפנות דווקא אליה (מלבי"ם)³⁴.

(יז) וַיִּרְץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ – אליה. **וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֵינִי** – תתני לי ללגום **נָא** – בבקשה **מֵעַט מַיִם מִכַּדָּךְ** – מהכד שלך. אליעזר מבקש לשתות ממש קצת.

(יח) וַתֹּאמֶר שְׂתָה אֲדֹנָי³⁵ – תשתה כמה שאתה רוצה, ולא רק לגימה (אוה"ח). **וַתִּמְמָהָר** – משמחת המצווה עשתה זאת מהר. **וַתֵּרֶד כַּדָּה עַל יָדָהּ** – אל היד שלה, היא הורידה את הכד מהכתף ליד שלה, על מנת לסחוב אותו, שלא יצטרך אליעזר להרים אותו. **וַתִּשְׁקָהוּ** – והיא השקתה אותו בעצמה. מגיע לרבקה איש לא מוכר, אדם מבוגר, ומבקש לשתות. היא יכלה לומר לו – אתה גדול ואתה יכול להסתדר לבד, אך היא מחליטה לעזור לו, ולא רק זה, ראינו כמה

²⁹ הרחבה: הגמל יכול לחיות שבועיים במדבר בלי מים. במדבר קר מאוד כלילה וחם מאוד ביום, איך הגמל מסתדר? לגמל יש רגליים מאוד ארוכות (ואולי לצורך הגמישות לרגלים כאלו ארוכות הוא זקוק לשני ברכיים), הגוף שלו נמצא בגובה של יותר מחצי מטר, החום במדבר הוא בא מהחול החם, גופו של הגמל גבוה מן החול, ולכן פחות חם לו. יש לו פרווה מיוחדת שמשמשת מגן מפני החום והקור, וכך הגוף שלו לא מתחמם. גם אם הגוף מתחמם בכמה מעלות זה לא מפריע לגמל. הדבשת היא גם מגינה מפני החום. הדבשת מלאה שומן, הגמל מפריש שומן מהדבשת אל גופו ובכך מסתדר זמן רב יותר בלי אוכל. יש עוד כל מיני דברים שנועדו לכך שהגמל יסתדר בלי שתייה, לכן הוא נקרא ספינת המדבר. מה רבו מעשיך ד'.

³⁰ הוספה: באר מים זה נקרא מעין, כיוון שזהו באר שבא ממעיין שנמצא לצידו, בנוסף יש באר מים שחופרים עד שמגיעים למי תהום. (פשוטו של מקרא).

³¹ הוספה: אז נעים יותר לצאת לשאוב (פשוטו של מקרא).

³² הוספה: הספורנו והרשב"ם מסבירים – אותה שהוכחת. אך נראה שרש"י לא פירש כן.

³³ הרחבה: דיברנו על קרי וכתוב. ד' אמר למשה לכתוב בלי ה' בסוף המילה, אך אמר לו: תלמד שיקראו את זה עם ה', ד' אמר איזה ניקוד ואיזה טעמים. זה נקרא תושבע"פ. יותר נכון להעלות את זה בהמשך, כי עכשיו הדגש זה על החסד של רבקה.

³⁴ הרחבה: המדרש מלמד אותנו שאליעזר גם ראה נס שקרה לה – כשהיא באה עם הכד לבאר – המים עלו לקראתה, כדי להקל עליה. הוא הבין שהיא אשה מיוחדת מאוד, ולכן הוא החליט לנסות דווקא אותה. לכן כתוב "ותמלא" ולא "ותשאב", כי היא לא הייתה צריכה לשאוב (רמב"ן, והוסיף שבהמשך, כשהשקתה את הגמלים היתה צריכה לשאוב, כפי שמפורש בפסוקים). ונראה לי שעדיף לו להזכיר זאת.

³⁵ הוספה: רש"י לקמן אומר שנתנה גם לאנשים שאיתה, אך נראה לי שלא כדאי להעמיס ולהוסיף את זה פה.

דברים נפלאים שהיא עשתה: א. מיהרה. ב. נתנה לו לשתות יותר ממה שהוא ביקש. ג. הורידה את הכד מהכתף ולא השקתה אותו כשהכד על הכתף (הכד הוא מאוד כבד, הוא צריך להספיק לכל המשפחה ליום שלם). ד. היא לא הביאה לו את הכד אלא השקתה אותו בעצמה. (רוב הדברים מהאווה"ח). ה. קראה לו אדוני (רד"ק, מדרש הגדול, תו"ש צ"ט)³⁶.

(יט) וְתָכַל לְהִשְׁקָתוֹ – והיא גמרה להשקות אותו. היא כל כך שמחה בהזדמנות שיש לה לעזור למישהו שצריך עזרה, אז היא חיפשה אולי הוא צריך עוד עזרה, ואכן היא רואה שיש לו גמלים. אמנם אליעזר ודאי היה חזק ובריא ויכל להסתדר בעצמו, בכל זאת – אמרה רבקה לעצמה – בטח הוא עייף מהדרך. והיא מחליטה מעצמה להציע את הרעיון שהיא תשקה את הגמלים. **וְתֹאמֶר גַּם לְגַמְלֵיךָ אֲשָׁאֵב עַד אִם – ש...** פלו לשתת – יסיימו לשתות. עד שישארו מים בשוקת והם כבר לא ירצו לשתות מהם (אווה"ח). למה לא אמרה רבקה מלכתחילה "שתה וגם לגמליך אשקה", כמו שהתפלל אליעזר? אומר האווה"ח – כי חששה שאם תאמר כך הוא יודרו לשתות כדי לא לעכב אותה, לכן היא לא גילתה לו בתחילה שהיא רוצה להשקות גם את הגמלים.

(כ) וְתֹמְהָר וְתֵעַר כְּדָה – ותשפוך את הכד עם המים. **אֶל הַשְּׁקָת** – בריכה ממנה שותים הגמלים (ונקרא 'שוקת' כי בו משקים את הצאן, רשב"ם). **וְתָרֵץ עוֹד אֶל הַבָּאָר לְשָׂאֵב וְתִשָּׂאֵב לְכָל גַּמְלָיו** – רבקה עבדה עבודה מאוד קשה, כי צריך לערות הרבה כדים אל השוקת. הכל היא עשתה בחריצות רבה, כי היא כל כך אוהבת ושמחה לעזור לאנשים. איזה מידות מיוחדות.³⁷

(כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֵה לָּהּ – אליעזר מתפלא על הזריזות הגדולה שלה לעשות חסד. כמה היא אוהבת לעשות חסד (ספורנו)³⁸. **מְתָרֵישׁ** – שותק. מחכה בשקט. אף שאליעזר מאוד היה רוצה לעזור לה שלא תטרח לבד הוא חיכה בשקט, כי היה לו חשוב לראות את רמת גמילות החסד שלה (ספורנו). ולמה? **לְדַעַת הַהֲצִלִית** – האם הצליח. ה' דָּרְכּוֹ **אִם לֹא** – אליעזר כל כך מתרגש ממעשה החסד שלה, וא ממש היה רוצה כבר לשאול אם היא ממשפחת אברהם (אווה"ח, בפירושו 'משתאה'), אך הוא ממתין בסבלנות לראות אם היא באמת תשקה את כל גמליו, ואם היא לא תבקש על זה תשלום (ספורנו), ואם היא באמת ממשפחת אברהם. רק אז הוא יוכל להיות בטוח שד' הצליח את דרכו.

אליעזר מגיע לבית רבקה. דגשים: הרצון הגדול של רבקה להכניס אורחים. הודאת אליעזר לד' על קבלת התפילה: ערך התפילה, ואהבת ד' את אברהם. הבדל בין הכנסת אורחים של צדיקים להכנסת אורחים של רשעים.

(כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּלוּ – כשסיימו הגמלים לשתות – ואכן היא לא ביקשה שום תשלום (ספורנו)³⁹ **וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב** – עגיל עשוי זהב באף⁴⁰. (האבע"ז מסביר שהיה משתלשל בחוט מן המצח אל האף). **בָּקַע מִשְׁקָלוֹ** – חצי שקל משקלו, כמו מחצית השקל⁴¹. **וַיִּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יָדָיָהּ** – שמתאימים בדיוק לידיים שלה (ספורנו) **עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם** – עשרה שקלים מזהב. שאלנו אם משקל כל אחד או שניהם יחד, ונראה לי מרש"י שמשקל שניהם יחד היה עשרה זהב. אליעזר מרגיש ממש שהיא מהמשפחה של אברהם, הוא כבר מכין את התכשיטים בכדי לתת לה ברגע שיוודע שהיא אכן ממשפחת אברהם (רמב"ן, רד"ק, חזקוני)⁴².

(כג) וַיֹּאמֶר – שאלה ראשונה [הכי חשובה!] – **בַּת מִי אַתְּ** – שאלה שניה – **הַגִּידִי נָא לִי הֵינִי** – האם יש ב... **בֵּית אָבִיךָ מְקוֹם לְבוֹ** – לי ולעבדי⁴³. **לָלִין** – שנוכל לישון בו? למה הוא שאל אם יכול לישון אצלם עוד לפני שידע אם היא ממשפחתו? אליעזר כל כך הופתע מהמהירות בה התקבלה תפילתו, היה ברור לו שד' עוזר לו, ומכאן היה ברור שכנראה האשה הזאת היא ממשפחת אברהם, לכן כבר שאל גם את השאלה השניה (אווה"ח).

³⁶ הרחבה: גם על אברהם אבינו ראינו שדאג למי שהוא לא מכיר ועשה הכל במהירות.

³⁷ הרחבה: רבקה אוהבת גמילות חסד, לכן היא משקה גמלים מלשון גמילות חסד (כלי יקר)

³⁸ תשע"ה: מחכה (אונקלוס). אך רש"י כספורנו.

³⁹ הוספה: הספורנו מוסיף שגם אחר שסיימה לשאוב חיכה לראות אולי היא תבקש כסף. ורק כשהגמלים סיימו לשתות והיא לא בקשה דבר ידע שאכן היא אוהבת דבר אחד – לגמול חסד.

⁴⁰ הרחבה: פעם היו נוהגים ללכת כך, היום זהו דבר שאינו צנוע.

⁴¹ הרחבה: 'בקע' כמו 'ויבקעו המים' בקריעת ים סוף – דבר חצוי לשנים (רשב"ם). וכמו "ויבקע עצי עולה"..

⁴² צ"ע: שיטת רש"י שהיה לו ברור שהיא ממשפחת אברהם ונתן לה. אך צ"ע האם נכון להסביר כך לילדים, דבר שעלול לגרום לחשוב שכל פעם שקורה משהו לפי התוכנית שלנו ברור שזה מד', ובטוח שזה הנכון. אפשרות נוספת שאמר לי הרב יהודה ולא מצאתי את המקור לזה: אליעזר רצה לתת לה גם אם היא לא ממשפחת אברהם בשביל לשלם על מה שהיא עשתה למענו, הוא כבר יודע שהיא לא ביקשה תשלום, עכשיו הוא רוצה לשלם לה מצידו. ויותר קל להסביר כך, כי זה יותר פשוט בפסוקים.

⁴³ חידה: למה כתוב לנו ולא לי? התלמידים לא הצליחו לענות על התשובה, אז אמרתי שיש רמז בפסוק ל"ב.

(כד) וַתֹּאמֶר אֵלָיו – ענתה על ראשון ראשון - **בַּת בְּתוּאֵל אֹנְכִי בֶן מְלָכָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְנַחֲוֹר** – הבן של מלכה ונחזור⁴⁴. אורו עיניו של אליעזר, ראה שתפילתו התקיימה! איזה חסד ד' עושה לאברהם! ברוך ד' שתפילת אליעזר נענתה!!

(כה) וַתֹּאמֶר אֵלָיו – לא רק שתוכלו לישון אצלינו אלא... (רשב"ם). **גַּם תִּבְנֶן גַּם מִסְפּוּא** – אוכל לגמלים⁴⁵. **רַב עֲמָנוּ** – יש לנו הרבה. **גַּם מְקוֹם לָלוֹן** – כמה ניכר שאשה זו ממשפחת אברהם שכה אוהבת להכניס אורחים, הנה היא מכניסה את אליעזר והאנשים אשר איתו בלי להכיר אותם בכלל, ומרבה בדברים כדי לשכנע אותם לבוא אליה, כי יש לה כל מה שצריך.

(כו) וַיִּקַּד הָאִישׁ – הרכין ראשו (קודקוד – ראש). **וַיִּשְׁתַּחוּ לָהּ** – והוא השתחוה עם כל הגוף על הארץ להודות לד'⁴⁶. דיברנו ועל כך שלא תמיד תפילה מתקבלת ישר, ופה ישר היא התקבלה⁴⁷. בשלב הזה מסתבר שרבקה עוד לא מבינה מה קורה פה, למה הוא כל כך מתרגש.

(כז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם – שאוהב אותו ומשגיח עליו באופן מיוחד. **אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסְדּוֹ וְאַמְתּוֹ⁴⁸ מֵעַם אֲדֹנָי** – שלא הפסיק את החסד מאברהם. ד' תמיד עשה חסד עם אברהם וגם עכשיו. **אֹנְכִי בְּדָרְךָ נִתְּנִי ה'** – ד' הוביל אותי בדרך המתאימה, בדיוק ל.. **בֵּית אַחֵי אֲדֹנָי** – לבית של אח של אברהם⁴⁹. ישנם אולי אלפי משפחות בחרן, ובדיוק למשפחת אברהם הגעתי. איזה חסד!!

(כח) לִפְנֵי שְׂרַבְקָה מזמינה את אליעזר היא צריכה לקבל אישור ממשפחתה, לכן היא רצה לבקש מהם. **וַתִּרְץ הַנַּעֲרָה** – רבקה ממשיכה לרוץ. אהבת גמילות החסד והכסת האורחים בוערת בקרבה. **וַתִּגַּד לְבֵית אָמָה** – והיא סיפרה לאמא שלה⁵⁰. **פַּדְבָּרִים הָאֵלֶּה** – את כל הדברים שקרו עם אליעזר.

(כט) וַיִּלְרַבְקָה אֹתוֹ וַשְׁמֹו לָבֶן וַיִּרְץ לָבֶן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵינַן – אל המעיין. ולמה? מסבירה התורה בפסוק הבא. לכן רואה את התכשיטים, ומבין שמדובר באדם עשיר, אדם כזה שווה להכניס אותו לבית, אולי הוא יביא לי כסף⁵¹.

(ל) וַיְהִי כִּרְאֹת – כשהוא ראה **אֶת הַנְּזָם וְאֶת הַצְּמָדִים עַל יְדֵי אֶחָתוֹ וַיִּקְשְׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי רַבְקָה אֶחָתוֹ לֵאמֹר פֹּה דְבַר אֱלֹהֵי הָאִישׁ** – שהוא שאל מאיזה משפחה את וביקש לבוא לישון אצלינו⁵². **וַיָּבֹא אֶל הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל הַגְּמָלִים** – ליד הגמלים. **עַל הָעֵינַן** – ליד המעיין. אליעזר שומר על הגמלים.

(לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ ה' – למה הוא קורא לו ברוך ד'? אולי הוא ראה את העושר שיש לו והוא הבין שזה מישהו שד' מברך אותו (ע"פ הרד"ק). **לְמָה תַעֲמִיד בַּחוּץ** – למה עדיין לא באת? אולי אתה חושש שלא נרצה לארח אותך?! אין לך מה לדאוג (פשוטו של מקרא). **וְאֹנְכִי** – ואני פניתי הבית – ממה הוא פינה? לכן התכוון שהוא הוציא את כל העבודה זרה מהבית, אחרת אליעזר לא היה מסכים להיכנס. **וּמְקוֹם לְגַמְלִים** – וגם פניתי מקום לגמלים.

(לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבֵּיתָה – אל הבית. **וַיִּפְתַּח** – לבן (רמב"ן) **הַגְּמָלִים** – הוא התיר את הקשר של הזמם. **וַיִּתֵּן** – לבן. **תִּבְנֶן וּמִסְפּוּא לְגַמְלִים וּמִים לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ** – העבדים שבאו עם אליעזר, שהרי אליעזר לבד לא יכול להסתדר עם שרה גמלים. (ולכן בפסוק כ"ג אליעזר מבקש "מקום לנו ללין" בלשון רבים).

דבר אליעזר. דגשים: הבנת אליעזר שהוא שליח של ד'. החסד הגדול של ד' לאברהם אבינו.

⁴⁴ הרחבה: שאלתי מה הקשר ביניהם לבין אברהם? מילכה אחות של שרה, מילכה אחיינית של אברהם, נחור אח של אברהם. נין לצייר על הלוח את המשפחולוגיה.

⁴⁵ תבן זהו קש יבש ודק, משאריית קני השיבולים של התבואה, ומספוא זה תערוכות מינים שונים (עשבי בר, שעורים, שיבולת שועל). פשוטו של מקרא.

⁴⁶ צ"ע: האם סתם השתחוויה זה על הרצפה, או רק אפה שכתוב וישתחוו אפים ארצה? וברש"י מג:כח כותב שהשתחוויה זה משתטח לארץ.

⁴⁷ סיפור: בשנת בצורת התכנסו כל העיר לתפילה. עלה ר' אליעזר להתפלל ותפילתו לא נענתה, עלה תלמידו ר"ע וישר תהחילו גשמים. התפלאו האנשים איך גדול התלמיד מרבו, אמר להם (לא יודע מי): לא שר"ע גדול יותר, אלא שכיוון שהוא כל הזמן רוצה לעשות רצון ד' – ד' מקבל את התפילות שלו. הנה אנו אורים שפעמים ד' מקבל תפילה ישר, ופעמים לאחר זמן.

⁴⁸ שהוא נאמן לעשות את החסד (פשוטו של מקרא).

⁴⁹ הוספה: ואמר אחי לשון רבים, כי גם נחור וגם מילכה הם אחים של אברהם אבינו (רד"ק).

⁵⁰ צ"ע: מהו בית אימה?! וברש"י – אין הבת מגדת אלא לאימה. ואולי סרס את המקרא – ותרץ הנערה לבית אימה, כלומר – לבית של אמא שלה, ותגיד... ואחר העיון זה מפורש ברש"י, שבית אימה זה הבית של אמא שלה, וא"כ צ"ל שצריך לסרס כדברינו.

⁵¹ כך נראה ברש"י, אך הספורנו כותב – "לראות אורח עשיר שבא לעיר לא להכניסו לביתו".

⁵² והרד"ק מבאר – שאולי מכאן נלמד שאליעזר אמר שהוא בא למצוא אשה לבן אדונו.

(לג) וַיִּוְשַׁם לְפָנָיו לֶאֱכֹל – העבדים שבבית שמו לפניו לאכול (רד"ק). וַיֹּאמֶר לֹא אֶכֶל עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְבָרִי – שאדבר מה שאני רוצה לומר. וַיֹּאמֶר דָּבָר – אליעזר רואה כמה ד' עוזר לו, הוא מרגיש כמה הוא שליח של ד', הוא אינו יכול לעסוק עכשיו באכילה ושתיה (ע"פ רשב"ם).

(לד) וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִי – ואף שיש עוד עבדים, אני העבד החשוב, ואתם יכולים לסמוך על מה שאומר לכם (ע"פ מלבי"ם).

(לה) וְהָיָה בְרַךְ אֶת אֲדֹנָי מְאֹד וַיִּגְדֹּל – ואדוני גדל והתרבה בעושר. וַיִּתֵּן לוֹ צֶאֱן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדָם וַשְּׂפָחָת וְגַמְלִים וְחֲמָרִים – כפי שרואים אצל אליעזר, שיש לו הרבה גמלים ועושר. נראה שאליעזר אומר זאת על מנת לשכנע אותם להסכים שרבקה תלך איתו לאברהם.

(לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנָי בֶּן לֹאֲדֹנָי אַחֲרֵי זְקֻנָתָהּ וַיִּתֵּן לָהּ אֶת פֶּלֶאֱשֶׁר לָהּ – נתן לו שטר בו כתוב שהוא עתיד לקבל הכל. (יכול להיות שאליעזר הראה לבם עכשיו את השטר)

(לז) וַיִּשְׁבַּעֵנִי⁵³ – השביע אותי. אֲדֹנָי לֹאֲמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ:

(לח) אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵלֶךְ וְאֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי – אם לא תלך תעבור על השבועה⁵⁴.

(לט) וַאֲמַר אֶל אֲדֹנָי אֵלֵי לֹא תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:

(מ) וַיֹּאמֶר אֵלֵי ה' אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו – שאני הולך בדרך שהוא מלמד (כמו שיהיה כתוב על נח, חנוך ואברהם). יִשְׁלַח מַלְאָכָו אַתָּה וְהַצְּלִיחַ דְרָכָה וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:

(מא) אַז תִּנָּקָה מֵאֵלַי – בדבר הזה תהיה פטור מהשבועה שלי: פִּי – כש.. תָּבוֹא אֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם לֹא יִתְּנֵנוּ לָךְ – אז יהיית נקי מאילתי – א"כ, על מנת להיפטור מהשבועה צריך אליעזר לנסות למצוא אשה ממשפחת אברהם.

(מב) וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעֵין וַאֲמַר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אִם יִשָּׁף – אם אתה כן (ישך = יש אתה. ההפך מ'אינך'⁵⁵). נָא מַצְּלִיחַ דְרָכֵי אֲשֶׁר אֲנִי הֹלֵךְ עֲלֵיהָ:

(מג) הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב עַל עֵין הַמַּיִם וְהִנֵּה הָעֵלְמָה – הנערה. הַיְצִאת לְשָׂאֵב וְאִמְרָתִי אֵלֶיךָ הַשְׂקִינִי נָא מְעַט מַיִם מִכַּדָּךְ:

(מד) וְאִמְרָה אֵלֵי גַם אִתָּה שָׂתָה וְגַם לְגַמְלֵיךָ אֲשָׂאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִכִּיתָ ה' לְבֶן אֲדֹנָי:

(מה) אֲנִי טָרַם אֶכְלָה – עוד לפני שסיימתי לְדַבֵּר אֶל לְבִי – כי התפלל בשקט (ובודאי לא שמעה רבקה את תפילתו, ובגלל זה עשתה את מעשיה, אוה"ח). וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּה עַל שְׂכָמָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשָּׂאֵב וַאֲמַר אֵלֶיךָ הַשְׂקִינִי נָא:

(מו) וַתִּמְהַר וַתּוֹרֶד כַּדָּה מֵעֵלְיָהּ וַתֹּאמֶר שָׂתָה וְגַם לְגַמְלֵיךָ אֲשָׂאֵב וְגַם הַגַּמְלִים הַשְּׂקָתָה:

(מז) וְאֲשָׂאֵל אֶתָּה וַאֲמַר בַּת מִי אַתָּה וַתֹּאמֶר בַּת בְּתוּאֵל בֶּן נַחֲוֹר אֲשֶׁר יִלְדָה לָּו מִלְכָּה וְאֲשֶׁם הַנָּזֵם עַל אִפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל יָדֶיהָ:

(מח) וַאֲקַד וְאֲשַׁתְּחֶנָּה לָּהּ וְאֲבָרַךְ אֶת ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת בַּת אָחִי אֲדֹנָי לְבָנִי – אליעזר מספר את הסיפור בהרחבה בכדי שיראו כמה הדבר מאת ד' (רשב"ם מ"ב).

(מט) וְעַתָּה אִם יִשְׁכַּם – יש אתם. אם אתם כן (ההיפך מ'אם אנכם'). עֹשִׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת – עם אֲדֹנָי – חסד עם אברהם אבינו שאתם מוכנים לתת לו את הבת שלכם. אבל זה גם אמת – כי גם בשביל הבת שלכם זה הכי טוב (ספורנו). הַגִּידוּ לִי וְאִם לֹא – ואם אתם לא מוכנים לתת אותה. הַגִּידוּ לִי וְאִפְנֵה עַל יָמִין אוּ עַל שְׂמָאל – ואני אלך למקומות אחרים, לקרובים אחרים, אולי להם יש אשה המתאימה ליצחק (רשב"ם).

⁵³ הפעלה: כיוון שזו חזרה אז נעזרנו בלוח: רשמנו על כל פסוק מי עשה אותו רשמנו כך: אברהם, ציור של פה – לז-לח. אח"כ אליעזר. אח"כ אברהם. אח"כ אליעזר עם ציור של ידיים לשמים. אח"כ רבקה עם ציור של יד – כי היא עושה וכו'. אח"כ התחלקנו ל3 קבוצות: קבוצת אברהם אליעזר ושרה, וכל אחד שינן את חלקו. כל זה הכנה טובה לדף העבודה שעניינו לחזק את חלוקת הפסוקים לנושאים.

⁵⁴ אמנם לרש"י שסובר שאם לא ימצא אשה שם יוכל לקחת מבנות הכנעני אפשר להסביר: אם לא תנסה אתה עובר על השבועה, אבל אם ניסית אינך עובר על השבועה. אך קל יותר להסביר כפי שכתבנו וכו' מובא בפשוטו של מקרא.

⁵⁵ ובפשוטו של מקרא: יש בך. אם יש בך רצון לעשות כן.

שליחת רבקה. דגשים: ההכרה של הרשעים בחסד ובהשגחת ד'. הרצון של אליעזר לא לעכב את רצון ד' כלל. השמחה והרצון הגדול של רבקה להיות חלק מיצירת עם ישראל.

(ג) וַיַּעַן לְבֶן וְבְתוּאֵל – למה התורה כתבה קודם את לבן? היה צריך לכתוב קודם את אביו? אלא לבן התחיל לענות ראשון, לפני אבא שלו. איזה חוסר כיבוד הורים. **וַיֹּאמְרוּ מַה יֵּצֵא הַדָּבָר** – רואים מהסיפור שלך שיש כאן משהו שהוא מד' שהרי אף פעם רבקה לא יוצאת ובדיוק היום יצאה, ובדיוק ובדיוק ובדיוק... (שפ"ח). אפילו שעד כה הם לא האמינו בהשגחת ד', כשהם שמעו את הסיפור של אליעזר הם ראו שד' משגיח. **לֹא נוֹכַל דָּבָר אֱלֹהִים** – למצוא לך תירוצים שאנחנו לא רוצים. **רַע אוֹ טוֹב** – לא תירוצים רעים ואפילו לא תירוצים טובים – גם אם יש לנו סיבות טובות למה לא לתת לך את רבקה לא נוכל לומר אותם, כי ניכר הדבר שזה מד'56.

(גא) הִנֵּה רַבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלֵךְ וְתֵהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ פֶּאֶשֶׁר דָּבָר ה' – כמו שד' התכוון, כך אנו יודעים על פי הנהגתו.

(גב) וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת דְּבָרֵיהֶם – שהסכימו. **וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לָהּ** – להודות לד'. שמנו לב שזו השתחוואה שניה לד'. ושמנו לב שבדיוק אז נגמר "שלישי ורביעי". כי יש ניגון מיוחד בסוף עליה, ורוצים לסיים בדבר טוב ומיוחד57.

(גג) וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד פְּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב – תכשיטי כסף וזהב (רשב"ם). **וַיִּגְדִּים וַיִּתֵּן לְרַבְקָה וּמַגְדָּנָה** – פירות של ארץ ישראל. **נָתַן לְאַחֵיהָ וּלְאִמָּהּ**58 – תלמיד מתוק שאל מה עם האבא? תלמידים ענו שבלעם מת59.

(גד) וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ – מכאן שלא רק אליעזר לא אכל, אלא גם האנשים אשר איתו לא אכלו. (ואולי ממש אף אחד לא אכל, תיב"ע נ"ה). **וַיְלִינוּ וַיִּקְוּמוּ בַּבֶּקֶר וַיֹּאמְרוּ שְׁלַחְנִי לְאֲדֹנָי:**

(גה) וַיֹּאמְרוּ אַחֵיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב הַנֶּעֱרָ אִתָּנוּ יָמִים – שנה או עשור – או עשרה חודשים. כי קשה לעזוב ביום אחד את הארץ שלה (ספורנו) וגם צריך להתקשט לקראת החתונה (רשב"ם נ"ח). **אִתָּר תֵּלֵךְ** – ולאחר מכן תלך. שכחו את מה שאמרו לו אתמול (מדרש, תו"ש ר"ד).

(גו) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אַל תִּאָּחֲרוּ אֵתִי – אל תעכבו אותי (תיב"ע). **וְהִ' הַצְּלִיחַ דְּרָכֵי** – וזה שד' הצליח דרכי זה הוכחה שאין הוא רוצה שהעניין יתעכב (ע"פ רשב"ם). **שְׁלַחְנִי וְאֵלֶיךָ לְאֲדֹנָי:**

(גז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנֶעֱרָ וְנִשְׁאַלָה אֶת פִּיהָ – מה שהפה שלה יחליט. האם לצאת עכשיו או להמתין שנה ולבוא עם מישהו אחר.

(גח) וַיִּקְרָאוּ לְרַבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתְּלַכִּי – האם תלכי עם האיש הזה ותאמר אלך – בודאי שאלך (ע"פ רש"י)! רבקה ויתרה על הכנת הקישוטים וכו' לחתונה, רבקה הסכימה ברגע אחד לעזוב את משפחתה ועמה, כי היא כל כך רצתה להתחבר עם הצדיק הגדול. [אומר רש"י – אלך גם אם לא תסכימו].

(גט) וַיִּשְׁלַחוּ אֶת רַבְקָה אֶחָתָם וְאֶת מִנְקָתָה – זו שהניקה אותה חלב כשהיא הייתה קטנה, וגם עכשיו היא דואגת לה ומגדלת אותה (תיב"ע, רס"ג, רד"ק). **וְאֶת עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו:**

(ס) וַיְבָרְכוּ אֶת רַבְקָה – כל מי שליווה אותה לדרכה. היו שם הרבה מבני העיר (תו"ש ר"ה, רט"ו). **וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֶחָתָנוּ** – נראה שאין זה האחים שלה, אלא כולם קראו לה בלשון חיבה (רד"ק). **אֶת** – דווקא את, ולא אשה אחרת. **הִי** – תהיי **לְאֵלֹפֵי רַבְבָּה** – לאלפים ולרבבות (עשרות אלפים). הברכה שד' ברך את אברהם שיצא ממנו עם גדול – תהיה דווקא ממך! **וַיִּירֶשׁ זָרְעֶךָ אֶת שַׁעַר שְׁנָאִיו** – הזרע שיצא ממך ינצח את כל השונאים שלך, גם את אלו שבערים המוקפות חומה שיש להם שערים. נזכרנו שכך המלאך ברך את אברהם בעקידת יצחק – הם מברכים אותה שהברכות שחלו על אברהם יחולו עליה ועל זרעה (ספורנו).

56 כך מסבר רש"י.. ויותר קל להבנה הסבר הספורנו והרשב"ם – לא תלוי בנו התשובה גן הסירוב וגם ההסכמה..

57 הרחבה: דיברתי על תקנת משה לקרוא בתורה ועל ההבדל בין בא"י לבבל, ועל התימנים שעד היום כולם יודעים לקרוא, ואולי גם כאן יהיו ילדים שידעו, ועל החלוקה שנקראה אח"כ פרשות, והחלוקה ל7 עולים. ושבדר"ך העולים הם בסיום נושא, ושכאן זה לא ככה.

58 צ"ע: למה לא נתן גם לבתואל? ולפי רש"י אפשר שכבר בשלב זה הרגו המלאך, אך לפירוש תיב"ע שרק בערב אכל סם המוות קשה. ובאבע"ז אומר שאכן בתואל לא קיבל מתנות, אך לא מסביר למה.

59 המדרש מביא שחזר בתואל בדעתו וביקש למנוע מלתת את רבקה ביות ובא מלאך והמיתו (ב"ר פרשה ס' סימן י"ב). ולולי התלמידים מזכירים זאת הייתי נמנע מללמד זה שאינו מפורש בפסוקים.

מפגש יצחק ורבקה. דגשים: חשיבותה של תפילה, שיצחק עסוק כל הזמן הזה בתפילות להצלחת השליחות. צניעותה הגדולה של רבקה. הצידקות הגדולה של רבה שדומה לשרה.

(סא) וַתֵּקַם רַבְקָה וַנְעֹרְתֶיהָ וַתַּרְכֶבְנָה עַל הַגְּמָלִים – של אליעזר. **וַתִּלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ** – אליעזר הוביל את השיירה. **וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת רַבְקָה וַיִּלְךְ** – מה זה בא להוסיף? הרי כתוב שהם הלכו אחרי אליעזר? מסביר הרמב"ן שהיא היתה צמודה אליו, ובכך הוא שמר עליה שלא תפגע מכל הדברים שיש במדבר.

(סב) וַיִּצְחַק בָּא מְבוֹא – יצחק חזר מהבאר. 'בא מבוא' הכוונה שהוא בא לבאר, והוא חזר מלבוא לבאר (רמב"ן). **בָּאָר לַחֵי רְאִי** – כך קראה לבאר הגר (כי שם ראה ד' שהוא חי את הצרות שלה). יצחק היה מגיע לבאר הזאת כדי להתפלל לד' (ספורנו ורמב"ן). **וְהוּא** – יצחק **יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב** – גר בחברון שהיא בארץ הנגב (פשוטו של מקרא)⁶⁰

(סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק – יצחק שחזר מבאר לחי רואי יוצא לשדה על מנת להתפלל (רמב"ן). **לְשׂוֹת בְּשָׂדֶה** – להתפלל בשדה. (כמו "תפילה לעני... ישפוך שיחו"). ובודאי התפלל שד' יצליח את דרכו של אליעזר (כלי יקר). **לְפָנוֹת עָרֵב** – לקראת ערב. יצחק תיקן תפילת מנחה. **וַיִּשָּׂא עֵינָיו** – הוא הרים את עיניו **וַיִּרְא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים** – יצחק עדיין לא עומד להתפלל, אלא הוא הולך לכיוון מקום התפילה או לגמלים (כ"נ ברמב"ן).

(סד) וַתִּשָּׂא רַבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתִּרְא אֶת יִצְחָק – ראתה מישהו עם פנים קדושות, אך עדיין לא ידעה שזה יצחק⁶¹. **וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמָל** – הפילה את הגוף שלה לכיוון מטה, אך לא ממש נפלה. רבקה הסתתרה מאחורי צוואר הגמל, לצניעות. (רמב"ן).

(סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלֵּזָה – הזה⁶². **הַהֲלֹךְ בְּשָׂדֶה לַקְּרֹאֲתָנוּ** – לכיוון שלנו. היא ראתה שהוא איש מיוחד מאוד, וגם היה נראה לה שהוא הולך בדיוק לכיוון שלה (רשב"ם וספורנו), לכן היא שאלה מי זה. **וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי** – האדון שלי יצחק, כי גם יצחק נחשב האדון של אליעזר. **וַתִּקַּח הַצִּעִיף וַתִּתְּפֶס** – רבקה כיסתה את הפנים שלה, מצד השמירה על הצניעות⁶³.

(סו) וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה – את הניסים שהיו לו, שמראים כמה ד' רוצה בזיווג הזה. ואת מעשיה הטובים של רבקה (העמ"ד)

(סז) וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ – אל האוהל של שרה אימו. **וַיִּקַּח אֶת רַבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְרָכָה וַיִּנָּחַם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ** – אחרי פטירת אימו. יצחק חזר לשמוח. אחרי ששרה נפטרה היו שלושה דברים שנפסקו: ענן על האוהל, נר דולק משבת לשבת וברכה בעיסה. אלו ביטויים של הקדושה שהיתה, של המידות הטובות הכנסת האורחים ואהבת ויראת ד' כל זה פסק. זה ודאי גרם צער מאוד גדול ליצחק. כל פעם שהיה מגיע לאוהל של שרה אימו היה בוכה, כי היה מרגיש בחסרון הגול. עכשיו אחרי החתונה, כל שלושת הדברים האלו חזרו, והאוהל שוב נתמלא באורחים ובכל הדברים הנפלאים שהיו בימי שרה אמינו. מעתה חזר יצחק לשמוח. הייתה לו נחמה.

בני קטורה, פטירת אברהם ובני ישמעאל. דגשים: הדגש שמיצחק יקרא לך זרע. קיום ההבטחות שד' הבטיח (אברהם נקבר בסיבה טובה. לישמעאל 12 נשיאים). ברכת אברהם עוברת ליצחק.

פרק כ"ה (א) וַיִּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַשְׁמָהָ קְטוֹרָה⁶⁴ – אברהם לקח אישה צדיקה, שתעזור לו לבשל וכו'. וגם עכשיו אחרי שהוא כבר יכול ללדת אז הוא התחתן שיהיו לו עוד ילדים. אמנם כבר לפני 3 שנים שרה נפטרה, אך

⁶⁰ צ"ע אפה זה ארץ הנגב? הפשט שזה באר שבע, אך קשה שהרי אברהם אבינו גר עכשיו בחברון ומסתבר שגם יצחק גר שם. ובפשוטו של מקרא מסבירים: והוא יושב בחברון הנמצאת בנגב. ונראה יותר פשט. הספורנו ורמב"ן מסבירים שהוא בא מהבאר לכיוון מקום מגוריו שהיו דרומית לבאר. ותימה..

⁶¹ תשע"ה: יצחק היה באמצע התפילה, ידיו פרוסות בתפילה (ב"ר), לבוש ציצית ונראה כמו מלאך אלוקים (מדרש תהילים צ'), היא ראתה את הקדושה הגדולה שעליו. אך שינתי את ההסבר בגלל שקשה כך להסביר את הפסוקים.

⁶² צ"ע: במוסף רש"י כותב שהלזה זה לא כמו הזה, וכ"כ רשב"ם ולא הבנתי דברהם.

⁶³ הוספנו שחתן וכלה לפני החתונה צריכים לשמור על צניעות זה מזו. בפשוטו של מקרא: "ותעמוד לפניו כמנהג כלות ישראל המכסות את פניהן בהינומה של כבוד, דרך בוש וצניעות ועונה".

⁶⁴ הוספה: בילקוט שמעוני איוב רמז תתק"ד: שרה בת שם, קטורה בת יפת, הגר בת חם. ובפשוטו של מקרא מביא דיום אם מחוייבים בכרית מילה: רש"י – רק הבנים ולא צאצאיהם. רא"ש – גם הצאצאים עד מתן תורה. רמב"ם (מלכים י"ז:ח'), – בני ישמעאל פטורים, ובני קטורה חייבים, וכיוון שנתערבו בהם חייבים כולם ביום השמיני.

כל עוד לבנו אין אשה הוא לא דואג לעצמו (חיזקוני, ב"ר). כיוון שמהילדים האלו לא יצא עם ישראל, הסכים אברהם אבינו לקחת גם אשה כנענית או מצרית, ורק ליצחק דאג אברהם שלא תהיה מבנות כנען (רמב"ן פסוק ו').

(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זְמָרָן וְאֶת יִקְשָׁן וְאֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׂבָּק וְאֶת שׁוּתָן: (ג) וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת שָׂבָא וְאֶת דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ אַשּׁוּרִים וְלַטּוּשִׁים וְלְאֲמִים: (ד) וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וְעַפְרָה וְחֲנֹף וְאֶבְיָדָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְנֵי קְטוּרָה – אֵלּוּ שְׁנֵהוּ מֵהֶם עַמִּים, כְּמוֹבֵן שֶׁמֶכֶל אֶחָד מֵהֵילָדִים שֶׁל קְטוּרָה נוֹלְדוּ יִלְדִים, אֵךְ הַתּוֹרָה כְּתִבָּה רַק אֵת אֵלּוּ שִׁיצָא מֵהֶם עִם (כְּמוֹ שֶׁרָאִינוּ בַּפְּרָשָׁת נח) 65.

(ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת פֶּלֶא אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק – חֲשַׁבְנוּ מֵהַיֵּשׁ לְאַבְרָהָם – לֹא רַק כֶּסֶף וְזָהָב, אֲלֵא אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵת כָּל הַבְּרֻכּוֹת שֶׁד' בִּירַךְ אוֹתוֹ – אֵת כָּל זֶה הוּא הֵבִיא לְיִצְחָק (ע"פ רש"י).

(ו) וְלִבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים – הַבְּנִים שֶׁל הַנְּשִׁים שְׂאִינִם חֲשׁוּבוֹת, כִּי רַק שְׂרָה שֶׁמִּמֶּנָּה נוֹלַד יִצְחָק נִחְשַׁבְתָּ בְּאֵמֶת אֲשֶׁתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (רמב"ן). אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם – לְבֵן שֶׁל הַגֵּר וְלַבְּנִים שֶׁל קְטוּרָה. נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנָת – אֵת כָּל הַמִּתְנּוֹת שֶׁהוּא קִיבֵל הוּא הֶעֱבִיר לָהֶם – מֵהַ שְׂאֵבֶרֶם קִיבֵל מִפְּרָעָה וּמִשָּׂאֵר נוֹתְנֵי הַמִּתְנּוֹת. כִּי אַבְרָהָם רָצָה שִׁיצְחָק יִקְבֵּל רַק אֵת מֵהַ שֶׁהוּא טָרַח וַיִּגַּע וְהִשִּׁיג בְּעַצְמוֹ (כְּלִי יָקָר). וַיִּשְׁלַחֶם 66 מְעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו חַי – בּוֹזֵמֵן שֶׁאַבְרָהָם עֵדִיין חַי. קְדָמָה – לְכִיוּן מִזְרָח. אֵל אֶרֶץ קְדָם 67 – בְּגִלְלֵ שֶׁהָאֶרֶץ הִיא מִזְרָחִית לֵא"י הִיא נִקְרָאת אֶרֶץ קְדָם. אַבְרָהָם דָּאָג לְכַךְ שֶׁעוֹד לִפְנֵי פְטִירָתוֹ הֵם יִגְוּרוּ רַחֲוֹק, עַל מִנְתַּ שֶׁלֹּא יִדְרְשׁוּ אֶת הָאֶרֶץ (רד"ק) 68. 69

(ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חַי מֵאֵת שְׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים – שֶׁמֶנּוּ לֵב שְׁנֵה 5 שָׁנִים יוֹתֵר מֵאֲבִיו תָּרַח.

(ח) וַיִּגְוַע וַיָּמָת – לְשׁוֹן הַתּוֹרָה לְפְטִירַת צְדִיקִים הוּא "וַיִּגְוַע" (ב"ב טז). (כִּי זֹאת מִיתָה בְּרַגַע אֶחָד בְּלִי סִבֵּל, אֲבַע"ז וְדַר"ק). אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה – שֶׁעָשׂוּ לֹא חָטָא בִּימָיו, וַיִּשְׁמַעֲאֵל חֲזֹר בְּתִשׁוּבָה (רש"י פסוק ט'). נִזְכְּרָנוּ שֶׁכַךְ בִּירַךְ אוֹתוֹ ד' בַּפְּרָק ט"ו פְּסוּק ט"ו. זָקֵן וְשָׁבַע – שֶׁבַע מְדַבְּרִים טוֹבִים שֶׁהָיוּ לוֹ. הַרְשָׁעִים כָּל הַזְּמָן רוֹצִים עוֹד וְעוֹד, וְהֵם אֵף פַּעַם לֹא שֶׁבַעִים, אַבְרָהָם הוֹדָה לַד' עַל כָּל דְּבַר שֶׁהִיָּה לוֹ, וְלִכֵּן הוּא נִפְטָר שֶׁבַע, עִם הַרְגֵּשָׁה שִׁישׁ לוֹ כָּל מֵהַ שֶׁהוּא צָרִיךְ. וַיִּאָּסֶף אֶל עַמְּיוֹ – הוּא הַצְּטָרֶף לְכָל הַצְּדִיקִים שֶׁנִּפְטְרוּ. בְּגִלְלֵ שֶׁאַבְרָהָם צְדִיק וְהֵם צְדִיקִים הֵם נִחְשָׁבִים כְּמוֹ ה'עַם' שְׁלוֹ. "אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּפְטָר אַבְרָהָם אֲבִינוּ מִן הָעוֹלָם, עֲמָדוּ עַל גְּדוּלַי אוֹמוֹת הָעוֹלָם בְּשׁוֹרָה וְאִמְרוּ אוֹי לוֹ לְעוֹלָם שֶׁאֵבֵד מִנְהִיגוֹ, אוֹי לָהּ לְסַפִּינָה שֶׁאֵבֵדָה קְבֵרְנִיטָה" (ב"ב צא:)

(ט) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנָיו – אֵף שִׁישְׁמַעֲאֵל הִיָּה גְדוֹל יוֹתֵר יִצְחָק נִכְתָּב רֵאשׁוֹן, כִּי הוּא הִיָּה הַחֲשׁוּב יוֹתֵר. מִכַּאֵן לְמַדּוֹ חֲזוֹ"ל שִׁישְׁמַעֲאֵל חֲזֹר בְּתִשׁוּבָה, שֶׁהָרִי הוּא הַקְּדִים אֵת יִצְחָק, כִּי הוּא כֹּבֵר יוֹדַע שִׁיצְחָק הוּא הַחֲשׁוּב. אִפֵּה בְּנֵי קְטוּרָה? בְּאֶרֶץ קְדָם. אֵל מְעַרְת הַמְּכַפְּלָה אֵל שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן צִמְרָה הַחֲתָי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מְמָרָא – לִיד מְמָרָא.

(י) הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת – בְּמַעֲמַד כָּל בְּנֵי חֵת. שְׂמָה קָבֵר – נִקְבֵּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אֲשֶׁתוֹ:

(יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ – הֶעֱבִיר אֵת כָּל הַבְּרֻכּוֹת הַנִּפְלְאוֹת שֶׁל אַבְרָהָם לְיִצְחָק, שֶׁהָרִי הוּא הַמִּמְשִׁיךְ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ. וַיִּשָּׁב יִצְחָק עִם בָּאָר לְחַי רֹאֵי – לִיד בְּאֵר לְחַי רֹאֵי (רמב"ן). רֹאִים שֶׁהַבְּאֵר הַזֹּאת הִיָּתָה חֲשׁוּבָה מְאֹד לְיִצְחָק אֲבִינוֹ, וְבָהּ הִיָּה מְרַבָּה לְהַתְּפַלֵּל, וְלִכֵּן הֵלַךְ לְגוֹר קְרוֹב אֵלֶיהָ.

(יב) וְאֵלֶּה תְּלִדֹת יִשְׁמַעֲאֵל בֶּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגֵר הַמִּצְרִית שְׂפָחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם – הַתּוֹרָה מְדַגִּישָׁה שֶׁהוּא לֹא "הֵבֵן שֶׁל אַבְרָהָם", אֲלֵא בֶן אַבְרָהָם מֵהַשְּׂפָחָה (רשב"ם) (לְעוֹמֵת יִצְחָק שֶׁכְּתוּב בְּתַחִילַת 'תּוֹלְדוֹת': "וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֵת יִצְחָק").

(יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמַעֲאֵל בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדָתָם – לְפִי סֵדֵר הַהוֹלְדָה שֶׁלָּהֶם, מֵהַגְּדוֹל לְקָטָן. בְּכֹר יִשְׁמַעֲאֵל נְבִית וְקָדָר וְאֶדְבָּאֵל וּמִבְּשָׁם: (יד) וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא: (טו) תְּדַד וְתִימָא יְטוּר נְפִישׁ וְקְדָמָה:

65 אֵךְ הַרְד"ק כּוֹתֵב: אֵלּוּ שְׂרָאתָה קְטוּרָה בַּחֲיָיָה.

66 רס"ג: וַיִּגְרַשׁ.

67 הֶרֶב נַחֲוִם מִבֵּיא הַעַמ"ד מִזְרָחִית לְאֶרֶץ קְדָם. וְקִשָּׁה לִי לְרֹאוֹת זֹאת בְּפֶשֶׁט. וצ"ע.

68 הוֹסֵפָה: וְלִמָּה שֶׁלָּחַם דּוּוֹקָא לְשֵׁם? רד"ק – כִּי שֵׁם יֵשׁ לוֹ קְרוֹבִים מִמְּשַׁפְּחָתוֹ, וַיִּדְאָגוּ לְבְנֵי קְטוּרָה. רשב"ם – אוֹלֵי אֵף יֵשׁ לוֹ שֵׁם נִחְלָה שִׁיקְבְּלוּ הֵם.

69 צ"ע: מִלְשׁוֹן 'בְּנֵי הַפִּילִגְשִׁים' וְלֹא 'בְּנֵי הַפִּילִגְשִׁים' מִשְׁמַע שֶׁשָּׁלַח גַּם אֵת יִשְׁמַעֲאֵל. וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְשֹׂאֵל לִמָּה דּוּוֹקָא יִשְׁמַעֲאֵל בֹּא לְקַבֵּר אֵת אַבְרָהָם, וְלֹא הִגִּיעוּ בְּנֵי קְטוּרָה?

(טז) אֱלֹהֵי הֵם בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל וְאֵלֹהֵי שְׁמֹתָם בְּתַצְרִיקָם וּבְטִירָתָם – במגורים בתוך אוהלים. ישנם שני סוגי אהלים: חצרות – אוהלים ללא היקף חומה, ו'טירות' – מחנות אוהלים המוקפות גדר אבנים, ובתוך המחנה ישנו ארמון מבוצר לנשיא האומה. בכך התקיימה ההבטחה "והוא יהיה פרא אדם", הם חיים כמו חיות, ולא בערים מסודרות (כ"ז בפשוטו של מקרא, ע"פ דברי הימים א':ה':י"ט). **שָׁנִים עָשָׂר נְשִׂאִם לְאִמָּתָם** – כל האומות – העמים – היו שנים עשר. למדנו כבר שהמלאך בירך אותו שיהיו לו 12 נשיאים, זה כמו 12 השבטים, רק שזה בקדושה וזה לא. גם בני נחור היו 12.

(יז) וְאֵלֹהֵי שָׁנֵי תַיִי יִשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שָׁנָה וְשָׁלִשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים נִיגְוַע נִימָת וַיֵּאֱסֹף אֶל עַמּוּי – בגלל שישמעאל חזר בתשובה נאמר בו "ויגוע", כמו בצדיקים.

(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ – והם גרו. **מִחֻילָה עַד נְשׂוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם** – שליד מצרים. **בְּאֶכָּה אֲשׁוּרָה** – לכיוון אשור. **עַל פְּנֵי כָּל אֲחָיו נָפַל** – גר. ישמעאל גדל כל כך שהעם שיצא ממנו גר בכל הארצות של השכנים שלו, כלומר בארצות הקרובות לארץ שלו. 'אחיו' זה שכיניו (כך הבנתי ברש"י בפרק ט"ז פסוק י"ב, ע"ש). ראינו שכל הברכות שבירך המלאך את הגר התקיימו.